

Streszczenie

Badania przeprowadzone w niniejszej rozprawie doktorskiej poświęcone są rekonstrukcji procesów depozycyjnych i postdepozycyjnych na stanowiskach archeologicznych Obishirianu w Kirgistanie, w Azji Środkowej. Stanowiska te położone są wzdłuż Jedwabnego Szlaku, jednej z najważniejszych i najstarszych tras handlowych w regionie. Obishirian to jednostka archeologiczna wczesnego neolitu, charakteryzująca się głównie stosowaniem mikrolitów. Kultura ta występuje na obszarze od zachodniego Tienszanu po Pamir i datowana jest na okres między 9500 a 6500 lat temu, stanowiąc najwcześniejszą jednostkę neolityczną w górach Azji Środkowej. Artefakty związane z Obishirianem są znane z kilku stanowisk, m.in. z Obishir-5, będącego najważniejszym spośród nich. Inne istotne stanowiska to Obishir-1, Jaskinia Istikskaya, schronisko skalne Kurteke i Oshkhona.

Rozprawa skupia się na dwóch stanowiskach – Obishir-1 i Obishir-5 – położonych na stoku w małej, suchej kotlinie śródgórskiej w południowo-zachodnim Kirgistanie. Obishir-1 i Obishir-5 to stanowiska badane powtórnie; wyniki wcześniejszych badań zostały ponownie przeanalizowane, aby uzyskać informacje wstępne. Jednak przede wszystkim przeprowadzono nowe badania geoarcheologiczne, mające na celu szczegółowe i nowoczesne studium procesów formowania stanowisk. Badania koncentrowały się na dwóch skalach: skali całego stanowiska i skali mikroskopowej. Podczas prac terenowych dokładnie opisano stratygrafię stanowiska. Przeprowadzono pobór strategicznych próbek, zarówno ogólnych próbek osadów, jak i próbek mikromorfologicznych. Badaniom mikromorfologicznym towarzyszyły analizy uzupełniające, takie jak analiza granulometryczna, podstawowe analizy geochemiczne i mineralogiczne. Zastosowane podejście, przy uwzględnieniu wyników analizy zbiorowisk fauny, pozwoliło na rekonstrukcję paleośrodowiska charakteryzującego. Ponadto, zanalizowano przestrzenny rozkład zabytków archeologicznych. W celu określenia wieku osadów uwzględniono datowanie chronometryczne (radiowęglowe i luminescencyjne). Wszystkie wymienione analizy dostarczyły przydatnych informacji na temat głównych procesów sedymentacyjnych zachodzących na tych stanowiskach. Co również istotne, przyjęta metodyka pozwoliła lepiej zrozumieć oddziaływania antropogeniczne na stanowiskach oraz zakłócenia postdepozycyjne, spowodowane czynnikami antropogenicznymi, pedogenicznymi i geogenicznymi.

Badane stanowiska mają podobną budowę geologiczną i geomorfologię, tzn. są położone u podnóża stromego klifu skalnego, na przedpolu kilku schronisk lub okapów skalnych, a materiał archeologiczny i zoologiczny jest osadzony w rumoszach gruzowych. Osady czwartorzędowe to niesortowane nagromadzenia grubego materiału ostrokrawędzistego i materiału drobnego. Ze względu na nachylenie terenu, główne procesy związane z formowaniem stanowisk to procesy koluwalne, jednak innym istotnym procesem odpowiedzialnym za gromadzenie się drobnych frakcji była też

działalność eoliczna. W Obishir-5 istotny był również wpływ działalności antropogenicznej, zwłaszcza w warstwach związanych z Obishirianem, widoczny w takich składnikach osadu jak kości, węgiel drzewny i odchody zwierząt roślinożernych. Stanowiska znajdowały się pod wpływem różnorodnych procesów postdepozycyjnych, takich jak późniejsza translokacja materiału w dół zbocza w Obishir-1, późniejsza pionowa translokacja drobnego materiału pod wpływem grawitacji i bioturbacji, zakłócenia antropogeniczne, zwłaszcza w warstwach kulturowych, oraz słabo zaznaczone procesy formowania gleb. Obecność odchodów roślinożerców stwierdzona w mikrostratygrafii osadów związanych z Obishirianem na stanowisku Obishir-5 wspiera wcześniejsze dowody na użytkowanie ze zwierząt hodowlanych, potwierdzone badaniami szczątków fauny. Zjawisko to datowane jest na około 8000 lat temu, co pozwala uznać je za najwcześniejszy przejaw wykorzystywania zwierząt hodowlanych w śródgórskich korytarzach Azji Środkowej.

Szczególnie ważnym efektem zastosowania badań mikromorfologicznych jest rozpoznanie nowych istotnych aspektów hodowli zwierząt podczas transformacji neolitycznej w Azji Środkowej. Szerokie perspektywy otwiera również fakt niewielkiej dotychczas ilości badań nad osadami koluwalnymi w regionie. Przedstawione badania stanowią istotny wkład do znajomości sekwencji koluwalnych i ich cech mikromorfologicznych w regionie, a co za tym idzie, do lepszego rozpoznawania podobnych osadów i procesów depozycyjnych zachodzących w podobnych środowiskach.

Słowa kluczowe: geoarcheologia, formowanie stanowiska, mikromorfologia, neolit, przejście plejstocen/holocen, Obishirian, Azja Środkowa